บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการผลิตซ้ำสื่อพื้นบ้านมังคละจังหวัดพิษณุโลก เป็นการศึกษาการสื่อสารของสื่อพื้นบ้านและการผลิตซ้ำ มังคละในจังหวัดพิษณุโลก โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) อันเป็นการมองผ่านวัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมในชุมชนที่ยังคงมีการแสดงสื่อพื้นบ้านมังคละ โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาในอำเภอเมืองและอำเภอพรหมพิรามจาก 9 อำเภอ จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากทั้ง 2 อำเภอเป็นอำเภอที่มีมังคละจำนวนหลายวงที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน (สันติ ศิริคชพันธ์, 2540, หน้า 14) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอจำแนกวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

สำหรับการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับวงมังคละ 1 วงคือ มังคละวงทองอยู่ ในช่วงเดือนธันวาคม 2556 ถึงเดือนมกราคม 2557 เพื่อให้ค้นพบกระบวนการตั้งแต่ต้นจนสุดท้าย โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอพรหมพิราม โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 3 กลุ่ม

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) คือ กลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคม (Statusquo) และกลุ่มที่เป็นชาวบ้าน ของวงมังคละต่างๆ ในจังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยรวบรวมจากเอกสารงานวิจัยเรื่องวงมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ตลอดจนมังคละที่ถูกบรรจุเป็นหลักสูตรในระบบการศึกษาของไทย (สันติ ศิริคชพันธ์, 2540, หน้า 14) และรวบรวมจากดนตรีมังคละของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก (ดนตรีมังคละ กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครพิษณุโลก, 2548, หน้า 5) ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคม

1.1 มังคละทองอยู่ อำเภอเมือง

1.2 มังคละช่อแก้ว มหาวิทยาลัยนเรศวร

1.3 มังคละมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

1.4 มังคละโรงเรียนเทศบาล 2 วัดคูหาสวรรค์

1.5 มังคละโรงเรียนจ่านกร้อง

1.6 มังคละโรงเรียนจอมทอง

1.7 มังคละโรงเรียนจ่าการบุญ

1.8 มังคละโรงเรียนอนุบาลพิษณุโลก

1.9 มังคละโรงเรียนวัดโบสถ์

2. กลุ่มที่เป็นชาวบ้าน

2.1 คณะบ้านยางเอน อำเภอเมือง

2.2 คณะประพรตรุ่งเรือง อำเภอพรหมพิราม

2.3 คณะเทพชุมนุม อำเภอพรหมพิราม

2.4 คณะนพเก้า อำเภอวัดโบสถ์

2.5 คณะล้อมมังคละ อำเภอวัดโบสถ์

2.6 คณะกลุ่มผู้สูงอายุ อำเภอวัดโบสถ์

2.7 คณะพรเมืองพรหม อำเภอพรหมพิราม

2.8 คณะเปรื่องรุ่งเรือง อำเภอพรหมพิราม

2.9 คณะเจริญไผ่ขอดอน อำเภอเมือง

จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า มีวงมังคละที่ยังคงทำหน้าที่สืบทอดมังคละจำนวนหลายวงด้วยกันผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) กลุ่มละ 2 วง รวมเป็น 4 วง ซึ่งเป็นมังคละที่ยังมีผู้ผลิต มีการรวมวงกันอยู่และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในการแสดงหรือการประกวดต่างๆ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละกลุ่มจะเป็นผู้แนะนำบุคคลในวงที่เกี่ยวข้องที่สามารถให้ข้อมูลได้จำนวน 1-2 ท่าน (รวมจำนวน 4-12 ท่าน) ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคม ได้แก่ มังคละทองอยู่ ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และมังคละช่อแก้ว มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ให้ข้อมูล

1. พันจ่าอากาศเอกประโยชน์ ลูกพลับ หัวหน้ามังคละทองอยู่ ประธานชมรมอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านมังคละจังหวัดพิษณุโลกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอมทอง อำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก

2. รุ่งนภา ฉิมพุฒ อาจารย์ภาควิชาศิลปการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในฐานะผู้ควบคุมและผู้ร่วมก่อตั้งมังคละช่อแก้ว มหาวิทยาลัยนเรศวร

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่เป็นชาวบ้าน ได้แก่ มังคละพรเมืองพรหม ตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก และมังคละเจริญไผ่ขอดอน ตำบลไผ่ขอดอน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ผู้ให้ข้อมูล

1. ย้วน เขียวเอี่ยม หัวหน้ามังคละคณะพรเมืองพรหม

2. ถนัด ทองอินทร์ หัวหน้ามังคละคณะเจริญไผ่ขอดอน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้รับสารที่เป็นเด็กและเยาวชนในสถาบันการศึกษาในชุมชนนั้นๆ เพราะเป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดอย่างมีแบบแผนอันมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งการชมและเป็นผู้แสดงมังคละ แบ่งออกเป็น เยาวชนที่อายุระหว่าง 10-15 ปี จำนวน 5 คน และเยาวชนที่อายุระหว่าง 15-20 ปี จำนวน 5 คน รวมจำนวน 10 คน

เครื่องมือในการวิจัย

1. การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย การสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การบันทึกภาคสนามและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 การสังเกต ผู้วิจัยจะทำการเฝ้าดูและศึกษาเหตุการณ์และตั้งใจสังเกตเพื่อดู ฟังและรับรู้สถานการณ์ในสนาม ถือว่าเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วมภายใต้กรอบการสื่อสารของลาสเวลส์ และแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของ เรย์มอนด์ วิลเลี่ยมส์ ซึ่งการสังเกตที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากความสามารถในการดู เก็บ จดจำ นำมาเขียน ทำบันทึกแล้วนำมาเรียบเรียงข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง เชื่อถือได้เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ของสนาม นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องเตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมสมองเพราะการสังเกตต้องใช้ สมาธิในการเปิดรับและประสานของระบบสมอง กับสัมผัสทั้ง 5 และประสาทสัมผัสอื่นๆ สำหรับประเภทของการสังเกตในวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตการแสดงออก ของกิริยาท่าทาง ภาษาอันเป็นการเคลื่อนไหวของร่างกาย หน้าตา ตลอดจนความสอดคล้องหรือขัดแย้งของการแสดงออกกับคำพูด ในเรื่องของการสังเกตตำแหน่งแหล่งที่ทางกาย ระดับความใกล้ชิดของผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์จะเป็นลำดับความสัมพันธ์แบบปกติธรรมดา

1.2 แบบการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รองและกลุ่มผู้รับสาร โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) โดยทำการร่างแบบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแก้ไขก่อนนำไปใช้เพื่อความถูกต้อง ชัดเจน มีประสิทธิภาพและพัฒนาในการใช้งานจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำใช้ในการวิจัยสรุปอภิปรายต่อไป

สำหรับแนวคำถาม รายการหัวข้อและคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและจัดลำดับไว้เพื่อให้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ แนวทางนี้จะช่วยบอกผู้วิจัยว่า ควรจะดำเนินการสัมภาษณ์ไปในทิศทางใด ลักษณะของแนวคำถามเชิงคุณภาพคือ มีโครงสร้างที่ไม่เคร่งครัดและสามารถยืดหยุ่นได้มาก เป็นคำถามแบบปลายเปิดไม่มีการเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ผู้ตอบเลือก

การสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลสนามการสัมภาษณ์พูดคุยในสนามเป็นวิธีการสำคัญและนิยมใช้มากที่สุดเนื่องจากสะดวกรวดเร็ว ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์สามารถโต้ตอบกันได้หรือในทางการสื่อสารเรียกว่าการสื่อสารแบบสองทาง (Two way communication) อันจะก่อให้เกิดความชัดเจน การซักถามที่ได้ข้อมูลลึกซึ้งและสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีโอกาสสังเกตกิริยาท่าทาง ภาษา รวมถึงสิ่งแวดล้อมของผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อนำมาประกอบกับการตีความหมายและอธิบายถึงปรากฏการณ์ต่างๆ อันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลคุณภาพมีลักษณะเฉพาะที่ละเอียดอ่อนเป็นการสัมภาษณ์ที่ความสัมพันธ์ของผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์เท่าเทียมกันแต่การที่ผู้วิจัยในฐานะผู้สัมภาษณ์จะได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและสมบูรณ์หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ กระบวนการ วิธีถามคำถามและแนวคำถาม โดยมีหัวข้อกว้างๆ และเจาะประเด็นข้อมูลในระดับลึกๆ ต่อไป ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบที่เป็นทางการ (Formal) มีการนัดวันเวลา สถานที่ในการเข้าพบไว้อย่างแน่นอนและเวลาสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง เพื่อบันทึกการสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์

การเตรียมและสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์และตรวจสอบ ก่อนลงมือเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสร้างหัวข้อและแนวคำถามต่างๆ ให้ชัดเจนว่าจะถามในประเด็นและเรื่องราวอะไรที่เกี่ยวกับเนื้อหามังคละ ส่วนแนวทางและประเด็นคำถามจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับปัญหาที่ผู้วิจัยมีความสงสัย เรื่องราวและประเด็นต่างเหล่านี้ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรม การพูดคุยกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญและการคิดทบทวนด้วยตนเอง แล้วนำมาวางเป็นเรื่องๆ ให้คำถามแต่ละคำถามเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน จากนั้นผู้วิจัยจะลองสมมุติว่าเมื่อเข้าไปอยู่ในบริบทของสนามที่ตนศึกษาแล้วคือ ผู้วิจัยต้องนำไปทดสอบก่อนเก็บข้อมูลจริง เพื่อดูความเป็นไปของภาษาและวิธีถาม

รวมทั้งเพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับการซักและบางครั้งอาจเพิ่มหัวข้อ (Sub-topics) และขั้นตอนคำถามก่อนและหลังว่าผู้วิจัยจะตั้งคำถามอย่างไร นอกจากนี้การสัมภาษณ์ต้องเตรียมแผ่นข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ให้สัมภาษณ์ (Fact Sheet) และการสัมภาษณ์ไว้ให้พร้อมด้วย (ภาคผนวก) ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เก็บไว้เป็นความลับ เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ต้องการให้เปิดเผยเนื่องจากมีข้อูลส่วนตัวปรากฏอยู่ในแผ่นข้อมูล

1.3 การบันทึกภาคสนาม (Field Note) ในขณะที่ผู้วิจัยศึกษาสนาม จะมีหลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้นมากมายที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อความแปรปรวน ความคิด สมาธิของผู้วิจัย ถ้าผู้วิจัยไม่ได้เขียนหรือจดบันทึกไว้ผู้วิจัยอาจจะลืมเลือนได้ในขณะทำการสัมภาษณ์อยู่ การบันทึกข้อมูลสนามเป็นหลักฐานในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่สำคัญและเป็นเหตุผลของการอยู่ในสนามวิธีการจดบันทึกข้อมูลสนาม ส่วนใหญ่มี 2 รูปแบบ คือ การบันทึกย่อและบันทึกรายละเอียด ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลแบบบันทึกย่อ โดยการบันทึกแบบย่อ อาจเป็นคำพูด วลีคำสำคัญ (Key Words) ที่ผู้วิจัยบันทึกไว้คร่าวๆ ในขณะที่สังเกตและมีโอกาสจดได้เพื่อช่วยเตือนความจำเมื่อนำมาเขียนบันทึกการสัมภาษณ์แบบละเอียดต่อไป

1.4 วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องนอกเหนือจากข้อมูลที่ต้องเก็บรวบรวมโดยตรงในภาคสนามแล้วข้อมูลอีกประเภทที่ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลประเภทเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ หลักฐานและวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยรวบรวมอยู่ในบทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อต่อยอดการศึกษาต่อไป

2. รายการโทรทัศน์ ประกอบด้วย รายการคุณพระช่วย ตอนมังคละออร์เคสตร้าทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์และรายการห้องข่าว 7 สี ช่วงศาสตร์และศิลป์ ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ซึ่งเป็นคลิปบันทึกภาพเคลื่อนไหว (Clip Video)

3. เครื่องบันทึกเสียงบันทึกเสียงสัมภาษณ์เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยเตือนความจำของผู้วิจัยซึ่งผู้วิจัยสามารถย้อนมาตรวจสอบข้อมูลได้ตลอดเวลา

4. กล้องถ่ายภาพใช้เป็นภาพประกอบการวิจัยและภาพของเหตุการณ์เคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการวิจัย

1. วางแผนและเลือกกรณีสำหรับการศึกษา คือเลือกศึกษาการสื่อสารเพื่อการผลิตซ้ำสื่อพื้นบ้านมังคละจังหวัดพิษณุโลก โดยเลือกพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอพรหมพิราม เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีการเล่นมังคละมากที่สุดและยังคงมีการดำเนินสื่อพื้นบ้านมังคละอยู่ในปัจจุบัน ในห้วงเวลาที่ทำการศึกษาคือปี 2556-2557

2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเกี่ยวกับมังคละ ทั้งจากการค้นคว้าจากเอกสาร อินเตอร์เน็ต รวมถึงทบทวนทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปรับใช้กับการศึกษาครั้งนี้

3. ดำเนินการเขียนโครงร่างการวิจัย

4. ปฏิบัติขั้นพื้นฐานในเรื่องของจริยธรรมการวิจัย เช่น การขอความยินยอมสำหรับการเก็บข้อมูลและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น

5. ยุทธวิธีเข้าสู่สนามวิจัย ผู้วิจัยได้แสดงสถานภาพของผู้วิจัยแบบเปิดเผย (Overt) โดยการขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูล แต่การจะประสบความสำเร็จราบรื่นในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่นั้นส่วนหนึ่งผู้วิจัยต้องสร้างความสัมพันธภาพที่ดีเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความไว้วางใจที่จะให้ข้อมูล

การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่นและได้ข้อมูลที่มีคุณภาพโดยการปฏิบัติตนให้เข้ากับบรรยากาศ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย กิริยา วาจา การประพฤติปฏิบัติตน ซึ่งควรอยู่ในความพอดี นอกจากนี้ต้องมีความจริงใจ อัชฌาศัยที่ดี ยิ้มแย้ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ภาพที่ดีอีกด้วย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าถึงข้อมูลสนามด้วยบทบาทของนักวิจัยแบบคนนอก การเข้าไปสู่สนามเพื่อการสังเกตโดยตรงว่าผู้ให้ข้อมูลนั้นพูดคุยสนทนา ประพฤติปฏิบัติอะไรอย่างไร นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตเฝ้ามองอยู่ห่างๆ ไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมด้วยก็จะเห็นภาพต่างๆ อย่างชัดเจน เห็นจุดเด่นเห็นความสัมพันธ์ของบุคคล รูปแบบและกระบวนการ บทบาทการเป็นคนนอกของผู้วิจัยในลักษณะเปิดเผยและเรื่องราวการสัมภาษณ์เป็นเรื่องราวที่สามารถเปิดเผยได้ ผู้วิจัยจะมีอิสระสามารถใช้เวลามุ่งทำกิจกรรมต่างๆของการวิจัย เช่น สัมภาษณ์ พูดคุย สังเกต ได้อย่างเต็มที่

6. การลงพื้นที่ภาคสนามและการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลจากการเทียบกับเอกสารแหล่งข้อมูลว่ามีความสอดคล้องหรือไม่ นอกจากนี้ได้ทำหนังสือยืนยันความถูกต้องไปยังผู้ให้ข้อมูลได้อ่านทบทวนอีกครั้งเพื่อเป็นหลักฐานและเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงอีกทั้งมีคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความถูกต้องอีกด้วย

7. พรรณนารายละเอียดของสิ่งที่ศึกษา เพื่อให้ภาพชัดเจนเป็นการนำเสนอเรื่องราวที่ศึกษาอย่างมีจุดมุ่งหมาย

8. ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการสรุปและอภิปรายต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล โดยเชื่อมโยงกับการสื่อสารตามการสื่อสารของ ลาสเวลล์ และแนวทางวัฒนธรรมศึกษาของสำนักเบอร์มิงแฮม โดยแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของ เรย์มอนด์ วิลเลี่ยมส์

2. การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เป็นกระบวนการจัดการด้วยกรรมวิธีต่างๆ เพื่อทำให้ข้อมูลเป็นระเบียบทั้งในทางกายภาพและในทางเนื้อหาพร้อมที่จะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบได้

การจัดระเบียบข้อมูลประกอบด้วยการถอดเทปและบรรณาธิกรณ์ข้อมูล ซึ่งการถอดเทป ตามหลักควรถอดชนิดคำต่อคำโดยรักษาลักษณะที่เป็นธรรมชาติ อารมณ์ ความรู้สึกและบรรยากาศของการสนทนาไว้ เพราะสิ่งเหล่านี้อาจบอกความหมายอะไรบางอย่างในสิ่งที่กำลังพูด แต่สำหรับการถอดเทปของการศึกษาครั้งนี้ อาจมีความจำเป็นที่จะต้องขัดเกลาภาษาบ้าง เพื่อให้ข้อความที่ได้สละสลวยขึ้น โดยหลักสำคัญในการบรรณาธิกรณ์ (ขัดเกลา) ข้อมูล คือ ต้องคงเนื้อหาเดิม ความหมายเดิมและอารมณ์ของผู้พูดไว้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ การปรับหรือเปลี่ยนถ้อยคำควรทำเฉพาะเมื่อเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อทำให้อ่านรื่นขึ้นเท่านั้นแต่ถ้าเห็นว่าการทำเช่นนั้นจะทำให้เจตนารมณ์และความหมายของผู้พูดเปลี่ยนไปก็ไม่ควรทำ

3. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนาอันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอก เรื่องราว ของสิ่งที่ศึกษาตามความหมายที่ข้อมูลซึ่งได้ถูกจัดระเบียบไว้ดีแล้ว

4. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่า ข้อสรุปที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้นอาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบายกรอบแนวความคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการวิเคราะห์ คือ กระบวนการสื่อสารของลาสเวลล์และแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของ เรย์มอนด์ วิลเลี่ยมส์ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลในการดำรงอยู่ของมังคละต่อไป